

BOEKBESPREKINGEN

C. A. W. KORENHOF. *Morphogenetical aspects of the human upper molar*. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de geneeskunde, Utrecht 1960.

Wanneer men zich voor ogen houdt, dat de schrijver jaren lang onafgebroken aan de bewerking en voltooiing van dit zijn proefschrift besteed heeft, dan mogen wij bij het verschijnen ervan terecht hoog gespannen verwachtingen koesteren. Wanneer dan blijkt, dat deze verwachtingen nog verre overtroffen worden dan betekent zulks tevens, dat een uitvoeriger bespreking in dit tijdschrift ten volle verantwoord is.

Reeds alleen zijn materiaal was van zeer uitzonderlijke geaardheid: immers werd het gevormd door een even zeldzame als merkwaardige collectie van subrecente hominide tanden, door zijn leermeester VON KÖNIGSWALD jaren teug reeds in de omgeving van Sangiran op Centraal-Java bijeengegaaard. En deze gebitselementen hadden nagenoeg alle dit bijzondere kenmerk gemeen: als gevolg van een nog onopgehelderde chemische beïnvloeding tijdens een zeer langdurige inhumatieperiode was alléén hun glazuurkap intact bewaard gebleven. En zó was hem een unieke gelegenheid geboden, de vormontwikkeling van buiten- en binnenoppervlak van de glazuurmantel der tandkronen met elkander te vergelijken — wij komen daar nog op terug. Maar bovendien legde hij daarmee de voornaamste materiële grondslag van zijn gehele onderzoek.

Volledigheidshalve willen wij daar nog aan toevoegen, dat hij niet uitsluitend zijn oordeelsvorming op bestudering van eigen materiaal baseerde: teneinde immers nòch aan de door hem nagestreefde volledigheid afbreuk te doen nòch tekort te schieten in grondigheid, betrok hij tal van schedel- en gebittencollecties van andere instituten in binnen- en buitenland mede in zijn onderzoek: en zó groeide dit onderzoek uit tot een stuk werk, dat ons *multum* geeft in *multa*!

Wil men enkele cijfers? Voorafgegaan door een inhoudsopgave en een voorwoord is de gehele stof ondergebracht in 6 hoofdstukken, welke tezamen 332 bladzijden bestrijken. Dit geheel wordt dan o.m. nog besloten door 15 op zwaar kunstdrukpapier afgedrukte platen, welke 72 uitnemend geslaagde fotografische afbeeldingen weergeven met bijbehorende toelichting. En dan wordt de eigenlijke tekst nog verlucht met 60 voorbeeldig uitgevoerde tekeningen. Zijn literatuurlijst tenslotte beslaat niet minder dan 25 pagina's en is zó volledig, dat wij er nauwelijks een auteur in missen.

Duidelijk is: alles tezamen vormt een zó indrukwekkend maar ook zó boeiend geheel, dat wij — mede in verband met de ons ter beschikking staande plaatsruimte — een gedetailleerde bespreking slechts node achterwege laten!

Enkele bijzonderheden willen wij nochtans niet onbesproken laten. En dan stellen wij deze vraag voorop: welk doel stelde de promovendus zich bij de bewerking van zijn proefschrift voor ogen? In de eerste plaats heeft hij nagegaan, welke evolutionaire betekenis toekomt aan de structurelementen, waaruit de maxillaire molaarkronen opgebouwd zijn. Welnu: mede op grond van een uitgebreid onderzoek van fossiele en recente primaten kon de schrijver een aantal wetmatigheden op het spoor komen, welke wij hier echter bezwaarlijk in extenso kunnen vermelden.

Maar de typische erosie van zijn materiaal — de dentinekernen waren immers geheel verloren gegaan — richtte zijne belangstelling bovendien nog op een geheel ander probleem. Tevoren had alléén KRAUS — in 1952 — een bepaalde discongruentie tussen gla-

zuur- en dentineoppervlak kunnen vaststellen bij de menselijke onderkaaksmolares.

Maar een breed opgezet onderzoek in deze richting ontbrak ten enenmale. Wij mogen het de schrijver dan ook als een geheel bijzondere verdienste aanrekenen, een werkwijze gevonden te hebben, die hem met behulp van z.g. *endocasts* in staat stelde, de bovenoppervlakken van glazuur en dentine onderling te vergelijken.

De uitkomsten beloonden KORENHOF's moeitevolle arbeid op bijkans spectaculaire wijze: aan de hand van allerlei structuurdetails kon hij n.l. aantonen, dat in het „occlusale” dentineoppervlak nog primitieve vormeigenschappen tot ontplooiing komen, welke in het glazuur reeds volkomen teloor gegaan zijn.

Ook hier kunnen wij niet in bijzonderheden afdalen: de in deze materie geïnteresseerde moeten wij naar 's schrijvers eigen beschouwingen verwijzen en met name naar zijn afbeeldingen, waarin ons zelfs de fijnste details niet onthouden worden!

Vervolgens nog enkele opmerkingen. De schrijver heeft ontegenzeggelijk blijk gegeven van een meer dan gewone scherpzinnigheid, van een prijzenswaardige acribie en een prettig aandoende zelfcritiek. Desondanks zullen een aantal zijner conclusies ongetwijfeld tegenspraak uitlokken.

Zo kan men – zijn uitvoerige argumentatie ten spijt – bezwaar maken tegen KORENHOF's conclusie, „that, in a molar pattern which is as highly evolved as that of recent Man, cusp-like remains of a proto- and especially of a metaconule, are no longer to be expected”. Afgezien daarvan zijn wij persoonlijk de mening toegedaan, dat de manifestatie van een protoconulus *eo ipso* de ontwikkelingsmogelijkheid van een paraconulus impliceert.

Eveneens kan men bezwaar maken tegen zijn interpretatie der paramolare anomalieën en mesiobuccale randprominenties (kroonprominenties), waarover het laatste woord stellig nog niet gesproken is. Zijn standpunt ten aanzien van de morfogenese van het tuberculum CARABELLI bij de onderkaaksmolares komt ons ten enenmale gekunsteld voor, zijn verklaringwijze dientengevolge te zwak gefundeerd om niet in hoge mate aanvechtbaar te wezen. Maar erkend dient, dat ons beider uitgangspunt niet hetzelfde is, vermoedelijk derhalve evenmin onze beoordelingswijze!

Een geheel andere zaak is deze: R. SCHWARZ te Bazel heeft reeds in de jaren '25 en '27 in een nog altijd actuele studie belangwekkende bijdragen geleverd tot de morfogenese en morfologie van het gebit der Melanesiërs. Op grond van afgietsels der kroonpulpa of, zo men liever wil, van de pulpakroon kwam hij – vergissen wij ons niet – als eerste tot soortgelijke slotsom als KORENHOF: de pulpa vermag in haar bovenoppervlak nog altijd bepaalde structuurdetails te fixeren, welke wij vergeefs zullen zoeken op het glazuerooppervlak. Met andere woorden: óók de pulpakroon is morfogenetisch primitiever geaard dan de glazuurkroon.

Dat KORENHOF, wiens oeuvre immers blijk geeft van zéér gedegen literatuurkennis, het niet nodig geoordeeld heeft, SCHWARZ' bevindingen ten deze een plaats in te ruimen in zijn eigen onderzoek, achten wij ontegenzeggelijk een betreurenswaardige omissie.

Nog andere punten zouden wij als discutabel in het geding kunnen brengen – wij zien daar echter vanaf: een bespreking als deze stelt zich nu eenmaal niet tot doel, wetenschappelijke controversen in discussie te brengen.

Wanneer wij ons tenslotte op ons eindoordeel bezinnen, dan komt ons onwillekeurig het voorwoord in herinnering, dat wij vele jaren terug als inleiding tot de eigenlijke bespreking van een proefschrift in de *Anatomischer Anzeiger* lazen: „diese Dissertation ragt über die übliche Höhe von medizinischen Dissertationen weit hinaus, sie ist

eigentlich eine „Monographie“ und wird allen Kollegen, die sich mit dem in den letzten Jahren so viel bearbeiteten verwikkelten Bau der menschlichen Zähne und mit den vielumstrittenen Theorien hierüber befassen, von grossem Interesse sein“.

Welnu: *dit* voorwoord zou evengoed *ons* slotwoord kunnen wezen! Liever is ons echter, ons *judicium* een eigen vorm te geven. Derhalve concluderen wij: onder leiding van zijn eminenten leermeester VON KÖNIGSWALD is KORENHOF erin geslaagd, een onderzoek te verrichten, welks uitkomsten wij nòch scherper nòch korter omschrijven kunnen dan in dit éne woord: *magistraal!*

TH. E. DE JONGE

SCOTT and SYMONS. *Introduction to dental anatomy*. Third edition, E. and S. Livingstone Ltd., Edinburgh and London. Prijs f 42,—.

In 1958*) wijdde referent een uitvoerige bespreking aan de tweede uitgave van dit boek.

Wanneer nu drie jaren nadien reeds een derde druk het licht gezien heeft, dan ligt het enerzijds voor de hand, dat het stellig aan zéér bepaalde verwachtingen beantwoord heeft. Anderzijds mag referent zich – mede uit dien hoofde – van de verplichting ontslagen rekenen, ten tweeden male in breedvoerige beschouwingen zijn oordeel over dit boek vast te leggen. Trouwens: daar is ook overigens generlei aanleiding toe, want nòch de opzet van het geheel nòch de bewerking der stof blijken in belangrijke mate gewijzigd.

Toch moge een enkele opmerking niet achterwege blijven. In het eerste hoofdstuk hebben de auteurs het noodzakelijk geoordeeld, de beschrijving der tanden met nieuwe reproducties te illustreren. Afgezien wellicht van de kwaliteit van sommige der fotografieën kan hier nauwelijks van een verbetering gesproken worden. Want voorzover zij andere, nieuwe specimina afgebeeld hebben, blijken deze in de ontplooiing hunner specifieke vormeigenschappen al evenmin markant – derhalve even weinig instructief – als die in de vorige uitgave. Maar dat zij als voorbeeld van een mediale onderincisivus (fig. 9) nu juist hetzelfde element weergeven als in de tweede druk, is bepaald een ernstige tekortkoming: dit is geen mediale incisivus doch onbetwistbaar een laterale!

Toegegeven: de soms opmerkelijke vormgelijkenis tussen beide kan bijwijlen een ernstig impediment vormen voor een juiste diacrise. Maar zelfs dan kan *deze* isomorfie voor *deze* fout in *dit* leerboek bezwaarlijk als verontschuldiging aangevoerd worden!

Dat zij in ditzelfde hoofdstuk de interne structuren slechts met tekeningen toegelicht hebben, derhalve geen gebruik gemaakt hebben van röntgenogrammen, is beslist jammer: *deze* laatste toch hadden ons met één slag tevens de onderlinge relaties der harde tandweefsels in het licht kunnen stellen. En aldus ware bovendien bijgedragen tot een met name voor de practicus zo belangrijk visueel inzicht in de vormverhoudingen der pulpahoorns onderling. Trouwens: ook overigens had aan vorm en structuur van kroon- en wortelpulpa gevoelig wat meer aandacht besteed kunnen zijn!

Maar ondanks *deze* en andere feilen herhalen wij, wat wij in 1958 reeds over *deze Inleiding tot de dentale anatomie* neerschreven: „Al zijn tekortkomingen ten spijt betekent dit boek dan ook een waardevolle aanwinst voor onze literatuur. Het laat zich vlot en prettig lezen, zijn uitvoering en met name zijn illustratieve verzorging is bepaald uitnemend geslaagd te noemen: de uitgevers hebben klaarblijkelijk moeite noch kosten gespaard“.

TH. E. DE JONGE

*) Dit tijdschrift, afl. 5, pag. 348-349.